

Problemen rond het behoud van moderne kunst

In 1995 is Stichting Behoud Moderne Kunst opgericht om te anticiperen op problemen op het gebied van conservering en restauratie van moderne kunst in museale collecties. Een belangrijke vraag is: wat is de authenticiteit van een werk? Moet je een werk zichtbaar laten verouderen of juist in de oorspronkelijke staat terugbrengen? SBMK helpt musea een antwoord te geven op deze vragen.
Monika Auch

Stel: een modern kunstwerk gemaakt van een kunststof of een videoinstallatie zal uit het depot van een museum worden gehaald om in bruikleen te geven aan een museum in het buitenland. In welke staat is het werk? Hoe zal het in een nieuwe omgeving worden gepresenteerd? Moet het van tevoren worden gerestaureerd? Hoe ga je om met een kunstwerk dat levend biochemisch materiaal bevat? Welke specifieke problemen ontstaan er rond textiel werk? Het gaat bijvoorbeeld om een site-specifieke installatie of om een video-opname die vertoond moet worden op een oude beeldbuis-tv of om een groot object dat nu duidelijk tekenen van veroudering toont. Heeft de kunstenaar bij aankoop van het stuk gezegd hoe het moet worden behouden: met of zonder de tekenen van veroudering? Hoe ziet de installatie uit in een andere omgeving? Mag de video zonder meer worden omgezet op een nieuwe digitale drager en vertoond worden op een plat beeldscherm? Is het wenselijk om een vergeeld werk uit kunststof perspex in frisse kleuren te herstellen of laat je de tand des tijds zichtbaar zien? Wie beslist hierover? De restaurator, de conservator of de kunstenaar zelf?

Bij opkomst van niet-traditionele materialen dacht men bijvoorbeeld over kunststoffen dat deze eeuwig goed zouden blijven, maar rubber, perspex en glasvezels zijn wel afbreekbaar. En kunstenaars blijven met nieuwe technieken en materiaal experimenteren waarvan zij vaak zelf nauwelijks de houdbaarheidsdatum kennen.

Missie SBMK

Stichting Behoud Moderne Kunst (SBMK) is een netwerkorganisatie die in 1995 is ontstaan vanuit dergelijke vraagstukken rond ongebruikelijk materiaal in het beheer en behoud van hedendaagse beeldende kunst. SBMK ontwikkelt scenario's om te anticiperen op problemen rond conservering en restauratie van moderne kunst in museale collecties. De dagelijkse leiding van de stichting ligt in handen van coördinator en kunsthistorica Paulien 't Hoen.

Het netwerk bestaat uit collectiebeheerders, conservatoren, onderzoekers en restauratoren. De SBMK bundelt niet alleen krachten uit musea, maar ook uit onderzoeksinstellingen, universiteiten en andere opleidingscentra. Ook is er samenwerking met gespecialiseerde instellingen op het gebied van video, film, geluid en andere nieuwe media. Zij delen hun kennis en bespreken vragen over uiteenlopende problemen zowel op materiaaltechnisch als op ethisch vlak. SBMK-leden willen vooral anticiperen op problemen rond het behoud van werk, veroor-

1

2

3

zaakt door het steeds diverser wordende gebruik van nieuwe materialen door kunstenaars. 'Musea zijn vaak tentoonstellingsmachines geworden en hebben weinig tijd om zich met deze problematiek bezig te houden', vertelt Paulien 't Hoen. 'Vaak worden zij er pas mee geconfron-

1-3 Marinus Boezem, *Het beademen van de beeldbuis*, 1971, video (duur: 2 minuten 37 seconden).

teerd als er een acuut probleem is ontstaan. Musea moeten keuzes maken en prioriteiten stellen over de presentatie van kunstwerken en de conservering, restauratie, registratie en documentatie ervan. Daarvoor is veel informatie nodig. Informatie die soms moeilijk te achterhalen valt, zeker als de kunstenaar niet meer leeft. Mede gezien de grote diversiteit aan mogelijke materialen en werkwijzen heeft geen enkel museum de mogelijkheid om dergelijk onderzoek zelf uit te voeren. Om de broodnodige aandacht op beheer en behoud te vestigen en instrumenten te ontwikkelen om de problematiek het hoofd te bieden, is de SBMK in het leven geroepen.' Negentien Nederlandse musea en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed zijn als financierende partners betrokken bij de SBMK. Gezamenlijk betalen zij de overheadkosten van de stichting en maken hiermee duidelijk dat ze de conservering van hun collectie belangrijk vinden, oog hebben voor de problematiek die daarmee samenhangt en de noodzaak inzien van (internationale) samenwerking.

De praktijk

Elk jaar vinden ongeveer tien SBMK-bijeenkomsten plaats die gedeeltelijk open toegankelijk zijn voor het publiek. De uitkomsten van een recente bijeenkomst over het werk *Waxing Arcs* van Richard Serra waren zo interessant dat er in het najaar van 2014 een tentoonstelling hierover zal plaatsvinden in Museum Boijmans Van Beuningen, de eigenaar van het werk. Het bijbehorende symposium op 14 november zal voor geïnteresseerden toegankelijk zijn. De SBMK heeft zich samen met de Rijksdienst de afgelopen jaren met verschillende projecten beziggehouden, zoals de Kunststofdagen die ze tweemaal per jaar organiseert, het congres 'Contemporary Art: Who Cares?' en twee grote internationale projecten 'PRACTICS' en 'Inside Installations' tussen 2004 en 2011. Dit waren Europese projecten voor interdisciplinair onderzoek, het delen van kennis en het leren over de instandhouding van de hedendaagse kunst, georganiseerd met behulp van een Europese subsidie. De website resumeert: 'Deze projecten staan voor excellentie en innovatie in conserveringsonderzoek, de wil om kennis te delen, ervaringen en een samenwerking in kennisontwikkeling en onderwijs. Vierendertig toonaangevende Europese musea, instellingen en universiteiten sloegen de handen ineen om de

koers uit te zetten voor de belangrijkste vraagstukken van conservering en onderwijs hierover.' Samen met LIMA, voorheen Nederlands Instituut voor Mediakunst, zijn veertien museale video-collecties geconserveerd en is onderzoek gedaan naar digitale kunst in de Nederlandse musea. De SBMK-stuurgroep bestaat uit conservatoren, restauratoren en onderzoekers van verschillende musea en onderzoeksinstellingen. Zij kiezen thema's uit voor de bijeenkomsten die de versterking van het netwerk en de actuele uitwisseling van kennis dienen. De aankomende jaarlijkse SBMK-dag heeft bijvoorbeeld 'Lichtkunst' als thema en zal op 17 oktober 2014 in het EYE Film Instituut in Amsterdam in combinatie met een tentoonstelling over lichtkunst plaatsvinden. Een ander onderzoeksproject dat op stapel staat, is gericht op beheer en behoud van digitale kunst, onder andere aan de hand van het werk van Peter Struycken.

Instrumenten

Moderne kunst is wat betreft de diversiteit van het materiaalgebruik door kunstenaars een groot gebied. Om de beslissingen rond het behouden en/of conserveren van een kunstwerk inzichtelijk te maken en te documenteren zijn verschillende modellen ontworpen, zoals een besluitvormingsmodel, een registratiemodel en een gestructureerd kunstenaarsinterview. Doel is om de afwegingen rond de keuzes voor de vakmensen inzichtelijk te maken. Er wordt als het ware een inhaalslag gemaakt rond het documenteren van moderne kunstwerken. 'Er zijn oneindig veel ontwikkelingen gaande, ook op onderwijsgebied', aldus Paulien 't Hoen. 'Nu kun je op de Universiteit van Amsterdam niet alleen afstuderen op conservering en restauratie van hedendaagse kunst, maar ook op een deelge-

bied of op een materiaal, op bijvoorbeeld *preservation and presentation of the moving images* of op een specifieke kunststof.' Als een stuk is opgenomen in een museale collectie is de vraag rond conserveren en restaureren vaak: moet je er wel of niet aan werken om de authenticiteit te bewaren? Wat is de authenticiteit van een werk? Moet je een werk zichtbaar laten verouderen of juist geheel in de oorspronkelijke staat terugbrengen?

Biografie

Terwijl oude kunst vaak goed is gedocumenteerd met betrekking tot de gebruikte materialen en technieken moet je bij moderne kunst proactief te werk gaan en bij aankoop van een stuk de kunstenaar en assistenten goed ondervragen om zo een biografie van het werk op te stellen. Hedendaagse kunstenaars die jaren geleden een digitaal werk hebben gemaakt dat met huidige mogelijkheden veel eenvoudiger op een smartphone kan worden getoond, zouden – voor de keuze gesteld – misschien de voorkeur geven aan een actuele, elegantere methode. Eenvoudigweg ook omdat de kunstenaar misschien niet zoveel met authenticiteit heeft. 'Er zijn veel afwegingen te maken en met elke afweging verlies je ook iets', zegt 't Hoen. Een goed voorbeeld is Marinus Boezems videowerk waarop hij een beeldbuis beademt. Is het belangrijker om alléén de handeling te laten zien of ook de oude beeldbuis om de tijdgeest te visualiseren? Het gevoelige digitale materiaal moet immers telkens worden omgezet op nieuwe dragers en er komt een tijd dat er geen werkende beeldbuis meer te vinden is. Als een werk 'functioneel beëindigd' is, dus niet meer te gebruiken als tentoonstellingsobject, dan kun je als oplossing wel een kopie op nieuwe dragers

maken en deze tentoonstellen met een bordje en twee jaartallen ernaast als aanduiding dat het een reproductie is. SBMK heeft een uitstekende publicatie uitgegeven over het maken van kunstenaarsinterviews die inzicht geeft in de relatie tussen idee en uitvoering en hoe belangrijk de keuze van de kunstenaar voor het specifieke materiaal was: *The Artist Interview. For conservation and presentation of contemporary art. Guidelines and practice* door Lydia Beerkens. Uit al deze overwegingen vloeit voort dat tijdens het acquisitieproces door een museum de directeur weliswaar meestal de doorslaggevende stem heeft, maar dat restauratoren tevens belangrijke informatie kunnen geven over bijvoorbeeld de onderhoudskosten. Vooral bij digitale kunst kunnen de lage aankooprijzen en de toekomstige onderhoudskosten omgekeerd uitpakken. Uiteindelijk gaat het de SBMK om de bewustwording van alle betrokkenen, over nijpende vraagstukken rond het behoud van moderne kunst. Op de website is een lijst met publicaties en een actuele agenda te vinden.

Monika Auch is beeldend kunstenaar en redactielid.

Website

www.sbmk.nl

4 De monumentale *Waxing Arcs* heeft Minimal Art-kunstenaar Richard Serra in 1980 speciaal voor Museum Boijmans Van Beuningen en deze ruimte gemaakt. De los op zichzelf staande stalen wanden zijn identiek van vorm en lengte, al lijkt dat op het eerste gezicht niet zo te zijn. Dat komt doordat de ene boog een hoek omsluit, terwijl de andere vrij in de ruimte staat.

4

